

Psychologický ústav ČSAV v Praze organizoval ve dnech 16.—20. července 1973 pod záštitou ČSAV a ministerstva školství, za spoluúčasti UNESCO v hotelu Internacionál II. pražskou konferenci „Psychologie lidského učení a řešení problému“. Finanční i morální podporu při organizování konference poskytl také rektorát KU v Praze a UNESCO. Předsedou organizačního a programového výboru konference byl ředitel Psychologického ústavu ČSAV, člen korespondent J. Linhart a výkonnou tajemnicí dr. Z. Jelínková.

Tematicky a organizačně navazovala tato konference na pražskou konferenci, pořádanou v roce 1969. Konference se zúčastnilo přes 200 delegátů z 21 zemí Evropy, Asie, Ameriky a Austrálie (114 zahraničních účastníků).

Vědecký program konference probíhal v plenárních zasedáních a v 7 sekcích. Jednacím jazyky byla ruština a angličtina.

Po uvítacím proslovu ředitele Psychologického ústavu ČSAV prof. J. Linharta, DrSc., zahájil konferenci místopředseda ČSAV akademik J. Poulik. V úvodním zasedání přednesli přednášky člen korespondent APN SSSR Lomov, prof. Příbram a prof. Linhart.

Prof. B. F. L o m o v (SSSR) v referátu „O systémovém přístupu v psychologii“ vychází z toho, že současná etapa rozvoje psychologických věd se vyznačuje dvěma tendencemi. Jednak je to tendence vzrůstající diferenciaci psychologie, jednak tendence k aktivnímu zapojování specialistů jiných vědních odvětví do psychologických výzkumů. Obě tyto tendence jsou důsledkem složitosti studia psychologických jevů, vyplývajících především z jejich systémové povahy. Hlavním předmětem psychologického studia je č l o v ě k. Život člověka probíhá jako polysystémový proces a psychologie je v podstatě „v průsečíku“ (na peresečení) řady věd (přírodních, společenských, technických) a musí syntetizovat a systematizovat data, k nimž se ve všech těchto oblastech dospívá. Úspěch dalšího řešení psychických problémů závisí na tom, do jaké míry se podaří realizovat systémový přístup. Podmínkou této realizace je studium psychických jevů jako procesů 1. polysystémové, 2. mnohoúrovňové, 3. vícerozměrné a 4. vývojové povahy.

Prof. K. H. P r í b r a m ze stanfordské university v Kalifornii podal ve svém referátu „Brain electrical activity during stimulus and response selection“ přehled svých posledních výzkumů, týkajících se elektrické aktivity mozku při učení, rozhodování a řešení problému. Proti Scherrigtonovi, který lokalizuje základní funkční mechanismus lidského organismu do míšního motoneuronu, vychází Příbram z novějších výzkumů, prokazujících, že podstatu člověka je třeba hledat v rozhodovacích mozkových mechanismech. Ve svém referátu podal přehled experimentů v oblasti těchto mechanismů rozhodování a poukázal na jejich význam pro výzkumy v oblasti řešení problémů.

Prof. J. L i n h a r t v referátě „Procesy poznávání a učení“ objasnil na základě výzkumů, které provedl v poslední době v oblasti párově asociačního učení, v oblasti znakově pojmové identifikace, zobecňování a řešení problémů, některé nové vztahy mezi teorií činnosti, poznávání a učení. Pomocí komparace procesů v identifikačním a párově asociačním učení se zabývá genezí významu (ve vztahu k označování) z hlediska zákona postaćující pravděpodobnosti. Zároveň analyzuje rozdíly v učení za podmínek relativně úplné a neúplné informace o úkolové situaci. Na těchto podmínkách závisí volba strategie, v níž subjekt aposteriorně ověřuje své hypotézy. Ve výzkumech (hra domino aj.) se opakovaně projevují dva způsoby

řešení problému: a) jedni řešitelé okamžitě zapojují své hypotézy do činnosti — jde o okamžité, bezprostřední rozhodování, které vede k pokusnému a často chybnému řešení; b) druzí řešitelé provádějí postupnou analýzu — jejich rozhodování závisí na kritickém hodnocení hypotézy na základě překorekce. Rozborem mechanismů těchto dvou odlišných forem regulace činnosti autor vyvozuje dva typy kognitivní samoorganizace: první (pokusnou) označuje jako samoorganizaci SO_{I} , druhou, spojenou s mechanismy překorekce, nazývá SO_{II} . Na základě těchto výsledků navrhuje modelové schéma řešení identifikačních problémů, simulující některé formy identifikace, zobecňování a abstrakce; formální popis se opírá o určitou množinu predikátů a konstant.

Následovala jednání v sekcích. V sekci „Řešení problémů a heuristické programy“ bylo předneseno 17 referátů. Předsedali jí F. Klix z NDR a N. V. Findler z USA s českým koordinátorem S. Vohníkem. Za nejdůležitější příspěvek lze považovat úvodní referát F. Kluxe „Současné trendy ve výzkumu řešení problémů“, v němž referent vytyčil 6 problémových okruhů: 1. studium strukturální organizace získávání informací, 2. užití informací a jejich přetváření ve strategie, 3. generování a použití heuristických procedur v problémovém prostoru, 4. úloha sémantických složek, 5. individuální rozdíly a 6. vývojové charakteristiky. Referáty, přednesené v této sekci, se také vskutku týkaly některého z problémů, vymezených Klixem. V oblasti vlastního řešení problémů dominovaly příspěvky Klixovy školy. V oblasti výzkumu heuristické činnosti byly předneseny dva referáty z výzkumů, prováděných pod vedením J. Linharta v Psychologickém ústavu ČSAV. O dalších příspěvcích z této oblasti bylo referováno v jiných sekcích.

Sekci „Symbolické a poznávací procesy“ předsedala M. Przetaczniakowa z Polska a W. Schönplflug z NSR s koordinátorem M. Špačkem. Referáty, jichž zde bylo předneseno 23, lze tematicky rozdělit do 4 okruhů: 1. řeč a symbolické procesy, 2. identifikace pojmů a myšlení, 3. paměť, 4. osobnost a poznávací procesy. Většina příspěvků se týkala otázek operačního myšlení a obsahu operací, menší část metodologických otázek nebo problémů čistě teoretických. Dva referáty se týkaly výzkumů znakově pojmové identifikace, rozpracovávaných v Psychologickém ústavu ČSAV, řada dalších navazovala na Piagetovy výzkumy.

14 referátů sekce „Psychologie učení a jeho modely“, již předsedali V. V. Davydov ze SSSR a B. Inhelderová ze Švýcarska s českým koordinátorem K. Balcarem, se týkalo 3 tematických okruhů.

1. Otázky dynamiky vztahů mezi vnějšími a vnitřními faktory psychologického vývoje v oblasti učení a řešení problémů. I když jsou referáty zde přednesené odrazem názorového sblížení mezi školou Piagetovou a školou Vygotského, přece jen rozdílnost v kladení důrazu na vnější faktory (L. B. Bercafajová ze SSSR, I. Lompscher z NDR) nebo vnitřní faktory (B. Inhelderová a M. Bovetová ze Švýcarska) trvá.

2. Rozpracování modelů, založených na logické analýze a zahrnujících i mimologické prvky. To se jasně projevilo především v referátu B. B. Birjukova a S. S. Masčanové ze SSSR v jejich pokusu o logický rozbor komunikace a procesu učení. Intelektuální komunikaci chápou jako vzájemnou interakci tezurických systémů v průběhu kombinace predikátů. Domnívají se, že je zde možno postihnout i takové mimologické prvky, jako je např. emoční hodnocení.

3. Užití složitějších a komplexnějších modelů, vycházejících z možností současné technologie. Jde o referáty, jež vycházejí z požadavků po složitějších experimentálních projektech. Určitou odezvou na tyto požadavky je příspěvek A. Plechanova z Psychologického ústavu ČSAV v Praze, který uvedl možnosti použití počítače při řízení psychologických experimentů

44 a popsal uspořádání, jež se realizuje v Psychologickém ústavu ČSAV v Praze.

V sekci „Aktivace a motivace“ předsedali A. D. Prangišvili ze SSSR a R. D. Tarte z USA za koordinátorství Z. Bureše. Předneseno zde bylo 8 referátů, z nichž za nejzávažnější lze považovat úvodní referát A. S. Prangišviliho „Učení a ustanovka“, objasňující základní teoretické principy Gruzínské psychologické školy. Osobnost a učení se v gruzínské škole studuje na základě pojmu ustanovky, jímž se označuje taková struktura jednoty a organizace osobnosti, na kterou můžeme redukovat osobnost v každém momentu její činnosti. Ustanovka představuje nejvyšší stupeň organizace podstatných lidských sil, který zprostředkuje v individuu veškeré vnitřní dynamické vztahy.

V sekci „Psychofyziologické aspekty učení a paměti“ bylo za předsednictví R. Floru z Rumunska a K. H. Pribrama z USA a za koordinace C. Dostálka předneseno 6 referátů. Tematicky zde šlo o 4 okruhy: 1. elektrofyziologické koreláty procesů paměti a učení, 2. vztahy mezi parametry podnětu a mezi funkčním stavem subjektu v době učení, 3. psychofarmakologické aspekty, 4. dějiny psychofyziologie. V posledním tématu se posuzoval příspěvek J. E. Purkyně do dějin fyziologické psychologie.

V posledních dvou sekcích byly prezentovány především výsledky předních československých pracovišť základního (v sekci „Vnímání a pozornost“) a aplikovaného (v sekci „Aplikační problémy“) výzkumu.

V sekci „Vnímání a pozornost“, již předsedali B. F. Lomov ze SSR a E. Mittenecker z Rakouska s koordinátorem Z. Bohdaneckým, z celkového počtu 11 referátů 9 přednesli výzkumní pracovníci SAV a ČSAV. Společná Psychofyziologická laboratoř Psychologického ústavu ČSAV a Fyziologického ústavu ČSAV v Praze se zde podílela 6 sděleními, Ústav experimentální psychologie SAV v Bratislavě, Psychologická laboratoř ČSAV v Brně a Pedagogický ústav J. A. Komenského v Praze měly po 1 sdělení. Vesměs šlo o sdělení výsledků experimentálních výzkumů v oblasti učení, vnímání, pozornosti a myšlení.

V sekci „Aplikační problémy“ předsedal R. D. Tarte z USA a koordinovala ji J. Kotásková. Předneseno zde bylo 6 sdělení, která odrážejí trendy aplikačního psychologického výzkumu v Československu. Jde především o výzkum tvůrčí činnosti v běžném pracovním procesu, v řízení vědeckovýzkumných organizací, v diagnostice tvůrčích talentů aj. Je třeba zde poznamenat, že otázkami aplikace se zabývala i řada sdělení (též zahraničních) v ostatních sekcích.

Zhodnocení pracovních výsledků konference přednesli na závěrečném plenárním zasedání K. H. Pribram a J. Linhart. Prof. Linhart zdůraznil, že konference přispěla k objasnění některých vztahů mezi učením, řešením problémů a strukturou lidské činnosti, mezi učením a strukturou lidské činnosti a mezi aktivační a motivační úrovní, explorační činností a učením. Význam konference v rámci širších vědeckých a společenských aspektů pak ve svých vystoupeních vyzdvihl první náměstek ministra školství ČR prof. M. Cipro, rektor KU v Praze prof. B. Švestka a zástupce vedoucího tajemníka Čs. komise pro spolupráci s UNESCO dr. E. Řezáč.

Společným rysem těchto hodnocení je zdůraznění pozitivního přínosu této konference nejen pro rozvoj vědy v dané oblasti, ale i pro podporu přátelských vztahů mezi národy. Připomeňme znovu, že na konferenci se setkala několik desítek lidí ze čtyř kontinentů světa.

II. pražská konference „Psychologie lidského učení a řešení problémů“ předčila svými rozměry, kvalitou i úspěchem konferenci v roce 1969. Konferenci vysoce kladně přijali nejen domácí odborníci, ale i účastníci ze zahraničí. Kladné přijetí myšlenky této konference našimi vládními i stranickými orgány se projevilo v účinné podpoře při přípravách i v prů-

běhu celé rozsáhlé akce. Konferenci se zájmem přijala i širší veřejnost, jak o tom svědčil zájem komunikačních prostředků.

Na závěr nelze než uvítat požadavek, vzešlý od účastníků konference, aby k dalšímu setkání odborníků z oblasti teorie učení a řešení problému došlo opět za tři roky v Praze.

Při příležitosti konání konference proběhla také konzultativní porada představitelů psychologických institucí a organizací z Maďarska, Bulharska, Rumunska, Německé demokratické republiky, Polska, Sovětského svazu a Československa. Cílem této porady bylo posoudit možnosti kooperace a integrace psychologických výzkumů a aplikovat jejich výsledky v praxi v duchu komplexního programu RVHP. Účastníci porady pověřili pracovní skupinu pod vedením prof. Linharta přípravou projektu jednotného komplexního programu psychologických výzkumů v zemích socialistického tábora. Projednání a popř. i přijetí tohoto programu se předpokládá v polovině roku 1974 na Poradě představitelů socialistických zemí o otázkách kooperace a integrace psychologických výzkumů a praktického využití jejich výsledků.

MIROSLAV SPACEK

V. SYMPOZIUM O HOMOGENNÍ KATALÝZE

Ve dnech 8.—10. října 1973 uspořádal Ústav fyzikální chemie a elektrochemie J. Heyrovského ČSAV společně s odbornou skupinou katalýzy Československé společnosti chemické V. symposium o homogenní katalýze v Domě vědeckých pracovníků ČSAV v Liblicích. Stejně jako v minulých letech mělo toto symposium jednak podat informativní přehled o pokrocích dosažených v různých oblastech homogenní katalýzy a jednak poskytnout příležitost k prezentování a prodiskutování prací z oboru homogenní katalýzy, vzniklých na našich pracovištích.

Letošního symposia se zúčastnilo 86 pracovníků z ústavů ČSAV, SAV, z vysokých škol a resortních výzkumných ústavů; bylo předneseno 5 delších referátů a 31 původních sdělení. Tato čísla představují plnou kapacitu Domu vědeckých pracovníků v Liblicích, jakož i času vymezeného pro symposium. Srovnáme-li náplň jednotlivých symposií od jejich vzniku v roce 1969, pozorujeme v několika směrech potěšující vývoj, který obráží stav našeho výzkumu v oboru homogenní katalýzy. Zatímco v prvních letech převažovaly přehledné referáty založené hlavně na cizích pracích a sdělení pojednávající o vlastních výsledcích byla v menšině, nyní je situace obrácená. Organizátorům symposia již nečiní potíže zaplnit program (v posledních dvou letech prodloužený o 1 den) původními sděleními, i když ponechávají místo i několika přehledným referátům, jejichž význam spočívá v možnosti poskytnout koncizním způsobem velké množství informací o současném stavu vědy v daném oboru, jakož i o souvislostech s jinými příbuznými obory, což je pro homogenní katalýzu zvláště důležité. Původní sdělení obsahují převážně zcela nové a dosud nepublikované výsledky, někdy i úmyslně otevřené diskusi, což umožňuje účastníkům sledovat poslední vývoj tohoto oboru na našich pracovištích a vtiskuje symposiu pracovní charakter. Dalším rysem, který lze ve vývoji našeho výzkumu v tomto oboru vyzorovat z náplně symposia, je skutečnost, že se na našich pracovištích vytvořily stabilizované kolektivy, které na dobré úrovni cílevědomě zpracovávají různé aspekty homogenní katalýzy, ať už je to přímo studium katalytických cyklů, anebo jejich dílčích kroků.

Ve skupině katalytických reakcí byla přednesena sdělení, týkající se hydroformylačních, hydrosilylačních a polymeračních reakcí, oxidací a